

ספר הנר

פרושי רבי זכריה אגמתי זצ"ל

פרק ג' "חזקת הבתים" (כח. - לח.).

בפתיחה לספרו (על מס' ברכות) כותב הרב המחבר: "מתשובות הגאונים ומדברי הקדמונים והאחרונים חיברתי מקצת מלות וענינים, שמותם על דבריהם קראתי, ועליהם סמכתי, ונר ערכתי לכל הלכות רבתי, אנני זכריה בי"ר יהודה נ"ע אגמאתי, התחלתי למנין שטרות שנת א' ת"ק²."

הרב המחבר חי בזמנו של הרמב"ם, וכמה פעמים הוא מזכירו בספרו: ר' משה נר"ו. סדר הפרוש הוא כנראה על הלכות רבתי לר"ף, כמ"ש בהקדמה לספר, ולכן גם רוב נוסחאות הגמ' הם כר"ף. בפרושו מביא הרב המחבר מפרושי חכמי הדורות שקדמו לו ומחכמי זמנו. שמות החכמים מובאים בפרושו בראשי תיבות, ואלו הם:

רבי"ס ז"ל - ר' ברוך ספרדי, מובא לרוב בדברי הראשונים בשם ר' ברוך מארץ יון³.
ר"ח ז"ל - ר' חננאל.

ר' יוסף הלוי - הר"י מגאש, תלמידו של הר"ף ורבו של אבי הרמב"ם,
רש"צ ז"ל - ר' שלמה צרפתי (רש"י).

גאון ז"ל - רב האי גאון.

1. כתה"י של ספר הנר הוא מספרי המוזיאון הבריטי מס' Or- 10013. הכת"י מכיל פרוש לכל שלושת הבבות. מותך פרושו של בעל ס' הנר נדפס פי' על ברכות, י"ם תשי"ח (חלקים מפרושו הודפסו בו: שיטת הקדמונים, חידושי הר"י מגאש - ב"ב, קובץ ראשונים - מו"ק).
2. היא שנת ד"א לתקמ"ט ליצירה.
3. ע' באור זרוע ב"ק ב"מ וב"ב ועוד.

פרק ג'

(כח.). חזקת הבתים בורות שיחין ומערות וכול'. רבי משה נר"ו בריה דרבי מימון עלה: (מכאן נכתב פי' המשנה לרמב"ם בערבית, לכך הבאנו פי' המשנה לרמב"ם עפ"י תרגום הרב קאפח.) טעם שלש שנים הללו, לפי שהאדם משמר השטר שיש בו הקנין או המתנה שנה ראשונה ושניה ושלישית לא יותר, ואחרי זה לא ישים לב לשטר ואפשר שיאבד, ואם אבד השטר לא יאבד ממונו, ולפיכך כל זמן שהביא ראובן ראייה שאכל קרקע זו ג' שנים רצופות הרי הוא בחזקתו, ואע"פ שאותה הקרקע ידועה שהיא של שמעון ויש לשמעון ראייה שהיא ידועה לו, הרי ראובן נאמן בטענתו שקנאה ממנו, ואין אומרים לו לראובן הראה שטרך דוקא, לפי שכבר אבד לו, ואנחנו אומרים לשמעון אם לא מכרת לו כפי דבריך מדוע הנחתו לאכול פרותיה, אם אמר לא ידעתי מפני שהייתי בדרך רחוקה, אומרים לו במשך ג' שנים א"א שלא הגיעך הדבר שפלוגי משתמש ברכושך, וכשהגיעתך השמועה היה לך למחות בכל מקום שאתה נמצא. לפי שמן הכללים אצלינו מחאה שלא בפניו היא מחאה. וא"א שלא הגיעה השמועה, כי חברך חברה אית ליה וחברך דחברך חברה אית ליה. וסדר המחאה שיאמר לשנים דעו שאני לא מכרתי קרקע פלונית ולפלוני ולא נתתיו לו, אלא הוא אוכלו לפי מה ששמעתי בזדון ובגזל ואני

עניד לתובעו בדין. וכיון שלא עשה כן נתקיימה החזקה. במה דברים אמורים בשלא היתה הדרך סגורה מחמת מלחמה וחרום וכיו"ב, אבל אם היתה הדרך סגורה יכול הוא לומר לא הגעתי השמועה. ואמרו שהעבדים יש להם חזקה נכון, ואע"פ שאמרנו הגדרות אין להן חזקה, והכוונה בגדרות דבר העובר מעצמו ממקום למקום והם כל מיני בעלי החיים, שאם היה עבד זה ידוע שהוא של פלוני וכן השור, ואח"כ ראינוהו עומד בחצר אדם אחר, לא תתקיים לשני החזקה לפי שאנחנו אומרים שהוא הלך ובא אצל זה מעצמו, אבל אמרו אין להן חזקה לאלתר אבל יש להן חזקה לאחר שלש שנים.

ר"ח ז"ל: החזקה היא שני פנים, אחד, שיקנה לו דבר, והלך הקונה והחזיק, והלה מודה שהקנהו לו, או ירד והחזיק וטוען שאתה מכרתו לי או נתתו לי במתנה והלה מכחישו, ומשנתינו בשיירד והחזיק ובעל הקרקע מכחישו ואומר הקרקע שלי הוא עד עתה, ואין ביד מי שמחזיק בקרקע ראית קנין אלא עדי חזקה בלבד, על זו שנינו חזקת הבתים והבורות כול'.¹

רב"ס ז"ל: ומפורש בפרק שור שנגח את הפרה! היכי דמי דמי בור ושיח ומערה. פירו' הבורות, שדרכן לדלות מימיהן תמיד, וכן השיחין והמערות, והמרחצאות, והשובכין שלוקחין גזוליהן תמיד, ובית הברין שעושים שם השמן תדיר, ובית השלחים פירוש אל ארץ אלסקי שעושה פירות בכל זמן, והעבדים שהוקשו לקרקעות דכתיב והתנחלתם אותם וגומ', שמשמשין בהם תדיר, והוא הדין לכל הנהגה בו תורת חזקה ועושה פירות תדיר. חזקתו שלש שנים מיום ליום, פירוש שלש שנים שלימות מיום ליום מאיזה יום שידור נחשיב לו שלש שנים. שדה הבעל, לא בעינן שלש שנים שלימות, אלא כדי אכילת שלש פירות, ובלבד שיהיו בשלש שנים. ויש שמפרש שצריך שיהא מצוי אצלן בכל יום ויום, כי אם ימצא יום אחד ולא יהא מצוי יום אחר, שמא יבואו הבעלים הראשונים באותו יום שאינו שם, וכיון שאינו שם ולא מצאוהו לא ידעו בחזקתו ולא נוכל לומר לו למה לא מחית, דאמר לא ידענא דאחזיק.²

[גמ' כט.] אמר רב הונא שלש שנים שאמרו והוא שאכלן רצופות, פירו' ראשונה שניה ושלישית, ויש אומרים בתים ובורות כול' דדירי דצריך שיאכלן השלש שנים רצופות, שלא יאכל יום אחד ואחר לא. מאי קמ"ל תנינא חזקתן שלש שנים מיום ליום, משמע מיום שירד יחשב שלוש שנים מיום [ליום] עד תשלומן. ומהדרין, מהו דתימא מיום ליום לאפוקי מקוטעות, פיר' סוף ראשונה וכל שניה וראש שלישי, ולעולם אע"ג דשלש שלימות בעינן אפילו מפוזרות, קא משמע לן מדרב הונא רצופות. אמרי רב חמא ומודה רב הונא באתרא דמוברי באגני, פירוש שמנהגן לחרוש השדה שנה ולהבירה שנה דסאגי ליה בשלש מפוזרות. פשיטא, לא צריכא דאיכא דמוברי ואיכא דזרע רצוף וזה המחזיק הבירה בינתיים, מהו דתימא אמר ליה אם איתא דדידך היא אבעי לך למזרעה, קמ"ל דיאמר ליה מחזיק, חדא ארעא בכולהו באגני לא מצינא לנטורה, והואיל והובירו שכיניי, אף אני הוברתי, אי נמי הכי נחא לי דתתחוק ועבדא לשנא הבאה טפי. ואותבינן ארב הונא ממתינתין דתנן חזקת הבתים וכו', והא בתים, כשיבואו עדים ויעידו כי עמד ביד המחזיק שלש שנים הוא דמעידין שראוהו דר ביום ולא בלילא ואפילו הכי הויא חזקה, ושמעינן מינה דמפוזרות נמי הויא חזקה. אמר אבוי מאן משהיד אבתי, השכנים, הן יעידו על היום ועל הלילה וליכא פיזור. רבא אמר, כגון שבאו שנים ואמרו זה המחזיק השכיר לנו זה הבית שלש שנים יום ולילה. אמר ליה אמימר לרב אשי הני נוגעין בעדותן נינהו שאם לא יעידו בו ידחה המחזיק

1. ב"ק נ

2. עיין רבינו לקמן לו. ד"ה לא הויא וד"ה אמר רב נחמן.

ויתחייבו לשלם השכירות פעם אחרת לבעל הבית. אמר ליה דייני דשפלי הכי דיני, כלומר כך ידינו הדייני השפלי דעת, מי לא עסיקנין ששכר כל השלש שנים תפוש עכשיו ביד השוכרין, שעדין לא נתנו למחזיק כלום ואומרים למי ניתן אילו הזוין, דליכא גיעת עדות, בין נפיק לתובע בין נפיק למחזיק לא מפסדי מידי. אמר מר זוטרא ואי טעין ואמר ליתו תרי שהדי דראיר בה תלת שני יממא וליליא טענתיה טענה, פירוש מר זוטרא אליבא דרבא אמר דאוקי מתני' במה דאוקי אליבא דרב הונא דאלמא בעינן רצופות, והשתא כי טעין תובע יביא זה המחזיק עדים כי דר בזה הבית שלש שנים יום ולילה טענתו טענה, ואם לא קיים המחזיק כן לא הויה חזקה.

[כט:]: ומודה רב הונא ברוכלין המחזירין בעיירות, פירוש אי האוי מחזיק לא מחייבין ליה בהא מילתא לאיתויי שהדי רצופות, שאי איפשר לבטלו ממלאכתו. ואע"ג דלא טעין רוכל ואמר לא הייתי הנה כשטוענו תובע בעידי רצופות, אגן טענינן ליה ונאמר לתובע אינו מתחייב בה שמלאכתו נודעת כך. ויש אומ' ארישה, אע"ג דלא טעין תובע למחזיק לאיתויי עדי רציפה, כיון דדינא הכי אגן טענינן ואמרינן למחזיק זיל איתי ראיה דדיירת בה שלש שנים יממא וליליא ואי לא לא הויה חזקה. ומודה רב הונא דבעי רצופות בחנויות של מחווא דליממא עבידי ובליליא שבקי להו ואזלי דסאגי להו בעידי ימים בלא לילות. וראינו בזו השמועה של מר זוטרא כמה פירושי ולא רצינו להאריך בהן כי לא נראה לנו באחד מהן ממש, עד הנה מדברי רב"ס ז"ל.

רבי יוסף הלוי ז"ל: הא דאמר מר זוטרא ואי טעין ואמר ליתו שהדי דדארו בה ביממא ובליליא טענתיה טענה, פירשה רבי הרב זצ"ל בתשובות דיליה, ולא אסתבר גבן משום דאיכא עליה כמה פירכי, וכד עינא השתא בשמעתא אסתבר לה בה פירושא אחרינא, והכין פירושא: כיון דאמר רב הונא שלש שנים שאמרו רצופות, וקאמר רבא דלא מיתוקמא חזקת הבתים אלא עד דאתו סהדי ומשהדי דדארו בה ביממא ובליליא, ומר זוטרא [השתא] אתא לפירושי מיליהו דרב הונא ודרבא, וקאמר הא דאמר רבא דלא מיתוקמא חזקת הבתים אלא עד דאתו סהדי ומשהדי דדארו בה ביממא ובליליא, דוקא היכא דטעין תובע ואמר ליתו סהדי ולסהדי דדארו ביה ביממא ובליליא, אבל אי לא טעין הכי אגן לא טענינן ליה, אלא מכי מיתי שהדי ומשהדי דאחזיק בה שלש שנים מוקמינן לה בידיה עד דטעין האיך, ועלה קאמרינן ומודה רבא ברוכלין המחזירין בעיירות, כלומר היכא דהוי מחזיק רוכל המחזיר בעיירות דאע"ג דלא טעין התובע דלייתי שהדי ולשהדי דדארו בה ביממא ובליליא אגן טענינן ליה, דכיון דהא מחזיק סתמיה דבליליא דאייר ביממא לא דאייר משום הכי טענינן ליה אגן אע"ג דאיהו לא טעין. ולבתר דסליק מר זוטרא מלפרושי מימריה דרבא קא הדר נמי ומפרש עיקר מימריה דרב הונא, וקאמר ומודה רב הונא בחנוותא דמחווא דליממא עבידי לליליא לא עבידי, וכיון דבליליא לאו בר דירה הוא כמה דליתנהו דאמי, ולא הויה הפסקה בין יממא ליממא כי היכי דלהו מפוזרין, אלא לעולם רצופין נינהו דהנהו לילואתא כיון דלאו בני דירה נינהו כמאן דליתנהו דאמי.

רמי בר חמא ורב עוקבא בר חמא זבון ההיא אמתא, מר אשתמש בה ראשונה שלישיית וחמישיית ומר אשתמש בה שנייה רביעית ושישיית. לסוף נפק ערער עליהו, אתו לקמיה דרבא אמר להו מאי טעמא עבדייתו הכי כי [היכין] לא תחזיקו אהדדי, לעלמא נמי לא הויה חזקה. פירוש משום דמצי אמר להו האי דלא מחאי משום דחזאי דמר אשתמש בה חדא שתא בלחוד ושבקה, ואמינא האי דלשבקה לגמרי שבקה ומשום הכי לא מחאי עליה. וחזאי דמר נמי אשתמש בה חדא שתא ושבקה, ואמינא האי דלשבקה לגמרי שבקה ולא צריכינא למחויי עליה, ואילו הוה ידענא דכל חד מיניהו שותפי נינהו והאי דשבקה כל חד מיניהו לאו לגמרי הוא דשבקה אלא לאישתמושי בה חבריה נמי כדאשתמיש בה איהו הוה ממחינא עליהו. והני מילי דלא כתוב איטרא

דהאי אמתא דתרויהוּוּ היא ואתנּו אהדאדי לאשתמושי בה מר ראשונה שלישיית וחמישיית ומר שניה רביעיית ושישיית, אבל כתוב אטרא שטרא קלא אית ליה ומייע ידע דשבקא כל חד מיניהוּוּ דלית ליה בה טענה הוא דשבקא ואיבעי ליה למחויי עליה. ואי קשיא לך הא דאמר רב הונא והוא שאכלך רצופין, הני נמי כיון דשותפי ניהו כרצופין דאמי, וכיון דאישתמש בה מר כמאן דאישתמש בה האיך דאמי, והוּוּ להוּוּ תרויהוּוּ בהאי אמתא כחד גברא ואבעי ליה למחויי עליהוּ. פירוש איטרא שטרא מלשון שמירה לפי שהשטר שומר את הדבר הוא שלא ישכח, עד הנה מדברי רבי יוסף הלוי ז"ל.

רב"ס: אמר רבא החזיק בשדה ואכלה שלש שנים חוץ מבית רובע קנה כולה חוץ מאותו מקום בית רובע. ואע"ג דלאו בר זריעה הוא היה לו להעמיד שם בהמה או לשטוח בו פירות וכן הלכה. והא דרב הונא בריה דרב יהושע דחוויה היא. ההוא דאמר ליה לחבריה מאי בעית בהאי ארעא וכול'. פירוש התובע היו לו עדים שזו שדהו, אמר ליה למחזיק מה רציתיה בזו ארעא, אמר לו את מכרתה לי ואכלתייה שני חזקה, כלומר היום שלש שנים קניתיה ממך. אמר לו התובע והלא יותר משלש שנים יש לי אני שהייתי בשכונני גואי, פירוש שם מקום ולא ידעתי לעולם בחזקתך. אתו לקמיה דרב נחמן, אמר ליה למחזיק זיל ברור אכילתך, כלומר הבא עדים שאכלתה שני חזקה ושידע זה היותה בידך ותתקים בידך, ואם לאו תחזור לתובע, דהא הודיתיה כי שלו היתה. אמר ליה רבא הכי דינא, בתמה, שתחייבו להביא ראיה, המוציא מחבירו עליו הראיה, כלומר התובע הוא עכשיו מוציא מיד זה דהא אית ליה סהדי דאכלה שני חזקה, יביא ראיה כי לא היה הנה ולא ידע שהיא בידו.

[5.] **ורמינן דידהוּוּ אדידהוּוּ דההוא גברא דאמר לחבריה הנכסים דבי סיסין מזביננא לך,** כי היו לו שדות קנייות מדבי סיסין, והיתה לו שדה אחרת שנקראת על שם דבי סיסין, והיא לא היתה לעולם דבי סיסין. טען מוכר, כי לא אמרתי לך אלא כל מה שקניתי מדבי סיסין וזו על שמו נקראת אבל לא היתה שלו, והלוקח טוען כי לא קניתי אלא כל מה שיש בי סיסין, וזו דבי סיסין הוּוּיא. אתו לקמיה דרב נחמן, אוקמה ביד לוקח ואמר למוכר הבא ראיה, ואמר רבא הלוקח מוציא הוא ועליו להביא ראיה. ושנינן דרבא אדרבא לא קשיא, התם בניכסי בי סיסין מוכר קאי בניכסי, הכא לוקח דהיינו מחזיק קאי בניכסי, ודרב נחמן אדרב נחמן נמי לא קשיא, התם כיון דאמר ניכסי בי סיסין וזו דבי סיסין נקראת, על המוכר רמיא לגלויי דלאו דבי סיסין היא, הכא במחזיק לא יהא אלא נקיט שטר קניית שדה בידו מי לא אמרינן ליה קיים שטרך וקום בניכסיך, כל שכן שלא נאמר לו הבא ראיה דבכאן היה אותו זמן שנאמר כי לקחתה בו. והילכתא כרב נחמן בתרויהוּוּ. מקצת פירשו אנא בשכונני גואי הוא, ולא שמשות בה יותר ממני. אמר ליה ללוקח זיל ברור אכילתך, כלומר הבא עדים שלא שמש בה עמך בבתי גואי והחזיק בה, ורב נחמן אוקמה השתא ביד מוכר. עד הנה מפירוש רב"ס ז"ל.

ר"ח ז"ל: זה הקרקע ידוע הוא לתובע, וטוען מי שהוא בידו שקנאו ממנו היום כך וכך שנים ושהן טפי משני חזקה, ואמר לו התובע, אותה העת שאתה טוען כי קנית ממני בשכונני גואי הואי ואיך אתה טוען שקנית אותה ממני ואני לא הייתי בכאן, ואמר ליה רב נחמן ללוקח ברור אכילתך, לא אמר אייתי ראיה שאכלתה שני חזקה אלא זיל ברור אכילתך, כלומר ברר שיש שם דין הראוי לאכילה. ואמר ליה רבא דינא הכי, התובע שטוען להוציא הקרקע מיד מחזיקיו יביא ראיה שבאותו הזמן שטען זה שקנה ממנו היה בשכונני גואי, ורמינן דרבי נחמן אדרב נחמן ודרבא אדרבא, ופרקינן דרבא אדרבא לא קשיא, התם גבי מוכר לחבירו נכסי דבי בר סיסין, הנהוּוּ נכסי קיימי בידא דמוכר והלוקח הוא דבעי לאפוקי מיניה, עליה דידיה הראיה, הכא נכסי בידא דלוקח ניהוּוּ והמוכר בעי לאפוקי מיניה עליה דידיה הראיה. דרב נחמן אדרב נחמן לא קשיא התם

כיון דאמר ליה כל ארעא דבי סיסין מזביננא לך והאי ארעא איקריא דבי סיסין עליה דידיה רמי לגלויי דלאו האי ארעא דבי סיסין היא. **הכא לא יהא אלא דנקיט שטרא בידיה, מי לא אמרינן ליה קיים שטרך וחזות לדינא.** והדר ביה רבא מיהא, דהא בההוא עובדא דאמר ליה המוכר בשכונא בראי הואי ואמר ליה הלוקח אית לי שהדי דכל שתא הוית אתי תלתין יומין בשוקא אמאי לא מחית בי, ואמר ליה בעל הקרקע הין הוינא אתי תלתין יומין בשוקא, מיהו הני תלתין יומין בשוקאי הוינא טריד ולא הוינא ידע דאנת נחית בארעאי דנמחי, אמר רבא דינא קאמר ליה, עביד איניש דטריד תלתין יומין בשוקיה. מראין הדברים שחייב הלוקח לברר אכילתו. **ויש מי שאומר** לא הדר ביה רבא אלא חייב למוכר והוא התובע להוציא כדי שיביא ראיה ויקיים טענתו והביא ולאחר שהביא טען הלוקח שיש לי ראיה שהייתה בא במקום הזה בכל שנה כך וכך ימים השיב לו בשוקאי הוה טרידנא וכול'. ואע"ג דחזינן לרבותינא הגאונים דאוקמוה להאי מעשה בשעת חירום שאין חזקה מתקיימת אלא עד שיהא בעל הקרקע והמחזיק עמו במדינה. אין, דינא הכי הוא, מיהו אע"ג דקימא לן מחאה שלא בפניו הויא מחאה, בעינן שיהיה המוכר שם במדינה מצוי בעת שטוען זה הלוקח שקנה זה הקרקע ממנו כדתנן³ אינה חזקה עד שיהא עמו במדינה, וכיון דהוה תמן אפילו יום אחד דאיכא למימר בההוא יומא זבן ליה ואול ליה לאלתר כי אמר בתר הכי לא הוינא ידע דהאי נחית בארעאי דנמחי ביה לא משגחינן ליה אלא איקדים ונפיק ושבק ארעיה בידא דאחרינא ואזיל ליה איהו ונחית הלוקח בארעא דא ואכלה ולא ידע מרי ארעא דהאי נחית ואכיל ארעיה כי האי גונא לא ניהוי חזקה, דאי לא תינמא הכי מידת הדין לוקה. הילכך כדפרשינן ראוי לאוקומה. וקימא לן בהני שמועתא כרב נחמן. עד הנה מדברי ר"ח ז"ל למקצתן.

ומפרקינן משום דקבעי למיתני סיפא וכול', פירוש משום דקבעי למיתני עלה כדתאני על האיך בסיפא דמתניתין אם יש עדים שהיא של אביו והוא אומר לקחתיה ממנו אינו נאמן והכין נמי אי קתאני שדה זו שלך היתה ולקחתיה ממך נאמן באעיי למיתנא עלה ואם יש עדים שהיא שלו והוא אומר לקחתיה ממנו אינו נאמן והוא לא איפשר דהיכי דאמר אי אכלה שני חזקה אמאי לא מהימן וכול'. ושמעין מינה דהיכא דאמר שדה זו שלך היא ולקחתיה ממך נאמן ואפילו ליתנה בידיה שני חזקה פירוש דלא אמרינן דאי לא אכלה שני חזקה לא מהימן אלא בדאיכא עדים שהיא שלו אבל ליכא עדים שהיא שלו אלא הוא דאמר שלך היתה ולקחתיה ממך נאמן ואפילו לא אכלה שני חזקה שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. והא אית לי שהדי דאתאני אימלוכי בך ואמרת לי זיל זבון פירוש ואי ארעא דידך היא אמאי אמרת לי זיל זבון אמר ליה אמינא השני נוח לי כלומר כי אמרתי אתה טוב לי לדון עמך מזה שהוא אדם קשה.

[ל:] **אמר רבא דינא קאמר ליה כמאן כאדמון, רב"ס ז"ל.** ואתן לאוקמה דהוא דאמר כאדמון דתנן בסוף כתובות⁴ העורר על השדה וכול', פירוש ראובן שמכר שדה לשמעון וכתב לו שטר וחתם עליו לוי, ועכשיו מערער לוי על אותה השדה. אדמון אומר יכול לומר על כן שתקתי בשעת המכר וחתמתי בלא עירעור כי שמעון נוח לי וראובן קשה ממני, וחכמים אומרים איבד ראובן זכותו. ודחינן, אפילו תימא כרבנן, **התם עבד ליה מעשה הכא דיבור בעלמא הוא עביד איניש דמיקרי ואמר.**

ההוא דאמר לחבריה מאי בעית בהאי ארעא אמר ליה מפלגניא זבינתה ואכלתה שני חזקה אמר ליה הנה עדיי כי אמש אמרת לי זבנה נהלי אמר ליה דאמינא

3. לקמן לה.

4. קט.

איזבון דינאיי, כלומר רציתי להתרחק מן המריבה ולקנות עמידתי בדין, אמר רבא עביד איניש דזבין דינא.

ההוא דאמר לחבריה מאי בעית בהאי ארעא, אמר ליה מפלוני זבנתה ואמלתה שני חזקה, אמר ליה והא נקיטנא שטרא דזביננא לה מיניה הא ארבע שנין, אמר ליה מי סברת שני חזקה תלת קאמינא דקדים זבינך שני חזקה טובה קא אמינא, אמר רבא עביד איניש דקרי לשני טובא שני חזקה, כלומר ותתקים ביד זה שהיא בידו. והני מילי דאכלה שבע שני אבל אכלה שית דמארי שטרא היא דאותה חזקה שהחזיק לפניו אינה כלום, דאין לך מחאה יותר מזו שמיחה מוכר שמכרה. עד הנה מדברי רב"ס ז"ל.

ר"ח ז"ל: ההוא דאמר ליה לחבריה מאי בעית בהאי ארעא אמר ליה מפלוני זבנתה דזבנה מינך, אמר ליה לאו אנת מודית דארעא דא דידי היא ואנת לא זבנתה מינאי אהדרה לי דאנת לאו בעל דברים דידי את, אמר רבא דינא קאמר ליה. האי מעשה שייך בההוא מעשה דאמר ליה אנא בשכוני גואי הואי, דהכא לית ליה שהדי למרי ארעא דהאי ארעא דידיה היא, דאי הוו ליה שהרי לא אמר ליה לאו את מודית דהאי ארעא דידי היא, אלא שמע מינה דלא הוו ליה שהדי דהא ארעא דידיה היא, וכיוון דאורי ליה דידע דהאי ארעא דידיה היא הוה ליה הכיר בה בשדה שאינה של מוכר ולקחה ממנו דדינא הוא דאתי מרי ארעא ושקיל לה. וחזינא לרבנותינן הגאונים ז"ל בהאי מעשה דאמרי מעשה זו אינה ברורה ולא גמרינן מיניה אלא דהאי דמחזיק השתא בהא ארעא לית ליה למיחת בהדי מרי ארעא לדינא דהא לא פריש דאכלה שני חזקה, אלא ההוא דזבין ליה נחית לדינא בהזדיה. וקשיא עליהו, הא כל זכות שיש לו מכר הראשון לשני והיכי יכול לדחוייה ולמימר ליה לאו בעל דברים דידי את, לימא ליה אנא באתריה קאימנא דהא זבני מינה.

ההוא דאמר ליה לחבריה מאי בעית בהאי ארעא כול' עד אמר ליה אית לי סהדי דאתאי אימלכו בך אי ניחא לך דאיזבנה ואמרת לי זיל זבון ואי ארעא דידך היא אמאי אמרת לי זיל זבון, אמר ליה אמינא השני נוח לי כול', פירוש אתה טוב לי לדון עמך מזה שהוא אדם קשה. ואסיקנה דברי הכל בין אדמון בין רבנן מודו דודאי דיבורא בלא מעשה עביד איניש דמיקרי ואמר ולא בטיל דיניה. וכן אם אמר לחבירו קנה אותה לי והלך וקנאה לעצמו, וטוען זה שאמר תקנה אותה לי כי היא שלו, והקונה אומר לו אם היתה שלך למה אמרת לי קנה אותה לי, אלא עכשיו אחר שקניתיה לעצמי אתה טוען כי שלי היא. אסיקנה הדין עמו ולא בטיל דיניה בהאי, דעביד איניש דזבין [דיניה], פירוש יקנה המריבות, כלומר אע"פ שהיא שלי איני מוציאה מידו אלא במריבות ודינים, אקנה אותן הדינים והמריבות באילו המעות אע"פ שעיקר הארץ שלי. והאי דקאמר רבה עבידי אינשי דקרו לשני טובא שני חזקה, פשוטה היא וכך הילכתא. והני מילי דאית ליה שהדי דאכלה שבע שנים, תלת קמיה שטריה דהאיך, אבל אכלה שית שנין דמקמי דשלמי תלת שנין זבנה להאי אין לך מחאה גדולה מזו. עד הנה מדברי רחז"ל.

[לא.] זה אומר של אבותי של אבותי וכול' רב"ס ז"ל: והיכא דטעני ראובן ושמעון על ארעא, זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי איתי ראובן שהדי דאבהתייה היא ואיתי שמעון דאכלה שני חזקה. אמר רבה למה ליה לשמעון לשקר אי בעי אמר מינך זבינתה הילכך תתקיים ביד שמעון. אמר ליה אביי מה לי לשקר במקום עדים לא אנורין, פירוש לא נדחה עידי ראובן בשביל מה לי לשקר, אלא דראובן היא. והילכתא כאביי ורבא קאי כוותיה לקמן⁵. והיכא דהדר שמעון ואמר אין דאבהתך היא זבנתה מינך,

והאי דאמרי לך דאבהתי להכי איכווני דסמיכנא עלה כדאבהתי.⁶
 ר"ח ז"ל: אמר רבה מה לי לשקר, פירוש מיגו דאי בעי הוה מצי למימר ליה של
 אבותיך היתה זבנתה מינך ואכלתה שני חזקה, והא אית ליה שהדי דמשהדי הכי ולא
 הוה צריך לשקר ולומר של אבותי היא, אלא ודאי דאבהתי היא ומוקמינן לה בידיה.
 אמר ליה אבוי מה לי לשקר לאכחושי שהדי ולמיעקר שהדותיהו לא אמרינן. הדר
 אמר, האי דאיתי שהדי דאכלה שני חזקה אמר ליה לאידך, אינן דאבהתך הות כמה
 דאשהידו הני שהדי דאיתינינו, מיהו זבנתה מינך ואכלתה שני חזקה, והאי דאמרי
 דאבהתי לאו דוקא, אלא כיון דאכלתה שני חזקה סמיך לי עלה כדאבהתי. טוען
 וחוזר וטוען או לא. עולא אמר טוען וחוזר וטוען, נהרדעי אמרי אין טוען וחוזר
 וטוען. וקימא לן דאיטעין בבי דינא ואמר דאבהתי ומקמי דליפוק מבי דינא הדר ואמר
 אין דאבהתך היא מיהו זבינתה מינך, והאי דאמרי דאבהתי כיון דאכלתה שני חזקה
 סמיך לי עלה כדאבהתי, עלה מסקינן והילכתא טוען וחוזר וטוען. וכל כי האי גונא
 דידיב טעמא לטענתיה אמרינן טוען וחוזר וטוען. והני מילי כדקאי בבי דינא, אבל אי
 נפק לבראי ואתא וטען כי האי גונא אינו טוען וחוזר וטוען. מאי טעמא, אמרינן האי
 טענתא אנגמרוה אינאשי ושקרא קא טעין. ודברי הכל היכא דטעין בהדיא ואמר של
 אבותי ולא של אבותיך דאינו יכול לחזור ולטעון של אבותיך היתה ואני קניתי ממך
 אלא איבד זכותו. והיכא דטען בבי דינא מקמי דליפוק לברא של אבותי שלקחיה
 מאבותיך דטוען וחוזר וטוען. והיכא דטען חוץ לבית דין ואתא לבית דין ושני טענתיה,
 דטוען וחוזר וטוען. מאי טעמא, עביד איניש דלא מגלי טענתיה אלא בבית דין. והכין
 מסקנא דהדא שמעתא.

זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, האי איתי שהדי דאכלה שני חזקה ואידך
 איתי שהדי דאבהתי היא והן הן מעידים כי אכלה שני חזקה. פירוש אותם שלוש שנים
 שהעידו אלו שאכלה זה הן שלוש שנים בעצמם שהעידו אחרים כי אכלה זה, ונמצאו
 אילו שתי כיתים הללו מכחישות זו את זו באלו שלוש שנים. אמר רב נחמן עדות
 דאכילה בטלה, אבל בעדות דאבהתא דלא אתכחשא עדותן קיימת ומוקמינן לה בידיה.
 אמר ליה רבא, כיון דאיתכחוש באכילה בטלה עדותן לגמרי.

[לא:] נמצאת חלוקת רב נחמן ורבא מחלוקת רב הונא ורב חסדא שחלקו בשתי כיתי
 עדים שהכחישו זו את זו, דרב הונא דאמר באותה עדות שהכחישו זו את זו בטלה
 עדות שתיהן, אבל בעדות אחרת זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה
 ומעידה. רב נחמן כרב הונא, דסבר רב נחמן הני שהדי אשהידו שתי עדיות חדא
 דאכילה שני חזקה וחדא דאבהתא. באכילה דאכחישו הני להני והני להני בטלה עדות
 שתיהן, בעדות אבהתא דלא איתכחשא עדותן קיימת. וקימא לן כרב נחמן אליבא דרב
 הונא דהילכתא כוותיה, ופירשנוהו בשבועות.⁷ ורב חסדא אמר כיון דלא איתברירה לן
 הי מיניהו כת שקרנית הרי הן שתיהן בחזקת פסולות לעולם בין בעדות זו בין בעדות
 אחרת כול'. הדר איתי שהדי אידך נמי דאבהתי היא. אמר רב נחמן אע"ג דאפיקנה
 להאי ארעא מידא דהות בידיה ואוקימנה בידא דהאיך דאשהידו ליה דאבהתי היא,
 כיון דאתו שהדי אחריני ואכחשינהו מפקינן לה מיניה ויהיבנן ליה להאי דהות בידיה
 דאנן אחתינהו ואנן אסיקינהו, ולזילותא דבי דינא לא חישינן, כלומר כי האי גונא
 ליכא זילותא דבי דינא.

[לב.] ותיובתא דרבה ואיתימא ר' זירא לא עמדה, אלא אסקה רב אשו כולי עלמא

6. המשך דברי רב"ס ז"ל אינו מופיע בכתה"י.

7. מז:

לזילותא דבי דינא לא חישינן. והני איכא למימר בפלוגתא דר' אלעזר ורבן שמעון בן גמליאל פליגי, דהיכא דאיכא עוררין ואתא עד אחד בלבד דכהן הוא ובתר הכי אתא עד אחד, ר' אלעזר סבר לא מצרפין ליה בהדי האיך קמא, כתנא קמא דאמר אין עדותם מצטרפת עד שיעידו שניהם כאחד, ורבן שמעון בן גמליאל סבר לה כר' נתן דאמר שומעין דבריו של זה היום ולכשיבוא חבירו למחר שומעין לו, והלכה כמותו.

ההוא דאמר לחבריה מאי בעית בהאי ארעא, אמר ליה מינך זבינתה והא שטויא. [לב:]: אמר ליה שטרא זיפא הוא, גחין לחיש ליה לרבה אין שטרא זיפא הוא, פירוש לאו שטרא זיפא ממש אלא כמו שטרא זיפא ומאי ניהו שטר אמנה דהוא בטל. מיהו אי לא דאודי הוא כטענתיה דתובע דשטרא זיפא הוא לאו כל כמיניה, ומשום זכי אמר רבה מה לי לשקר ולימא שטרא מעליא הוה לי ואירכס, לימא האי שטרא לאו זיפא הוא, דאי הוה בעי לקיומיה מקיים ליה. אמר ליה רב יוסף כיון דאודי אודי ובטל שטרא. וכן נמי חלקו בההוא גברא דתבעיה לחבריה במאה זוזי בשטרא, אמר ליה אידך האי שטרא זיפא הוא וכולי. וכבר פירשנו דלאו זיפא ממש אלא כגון זיפא ותרויהו מודו דכגון שטר אמנה הוא, והקונה והמלוה טעני דשטרא מעליא הוה להו ואירכס, והמוכר והלווה מכחשי להו, ואמר רב אידי בר אבון הילכתא כרבה בארעא, דכיון דקא מודה מוכר דאיהו כתביה עליה על דרך אמנה או כיוצא בה הוה ליה כגון חזקה, ואמר ארעא היכא דקימא תיקום ועל המוציא הראיה הילכך עליה לברר כי הוא זיפא כדקא טעין. וכן לגבי זוזי מוקמינן להו בידא דלוה ועל המוציא הראיה וכן הלכה.

ההוא ערב דאמר ללוה הב לי מאה זוזי דפרעתינהו למלוה עילוך והא שטרא דהוא ליה עלך במלוה זו ואני בו ערב. אמר ליה ליה ולא פרעתינהו לך. אמר ליה ערבא ולא הדרת שקלתינהו להנהו זוזי מינאי. שלחה רב אידי בר אבון לקניה דאביי כי האי גונא היכי דינא, שלח ליה אביי לאו אנת הוא דאמרת הילכתא כרב יוסף בזוזי. שמעין מינה דשטרא זיפא דאיירי ביה רבה ורב יוסף לאו זיפא ממש דהוא שקר, וכי זיף וכתב דכי האי גונא לדברי הכל ואפילו לרבה פטול הוא, אלא כי זאי גונא כגון שטר פרוע שנמחל שעבודו או כגון שטר אמנה שלא ניתן ליכתב וכיוצא בהם פליגי רבה ורב יוסף. ואביי משוי ליה להאי שטרא כשטרא דאיירי ביה רבה ורב יוסף, ואמר כיון דמודה הערב דאיפרע אלא מיהו הדר ושקלינהו להנהו זוזי, אע"פ שהשטר ביד הערב הוא לא מחייבין ליה ללוה לשלומי. ומסקינן בה, והני מילי דאמרינן הני זוזי היכא דקימו ניקמו ולא מחייבין ליה למיפרעיה היכא דטען ערב פרעתינהו לי וזודר זיפתינהו מיני דאישתכח מודה דההוא שטרא נמחל שעבודו. אבל אי טעין אגנא אהדרתינהו לך מחמת דהווי שויפי וסומקי כדי לחלופינהו, אכתי שיעבודא דשטרא כדקאי קאי ושטרא ראייה הוא. עד הנה מדברי ר"ח ז"ל.

רבי יוסף הלוי ז"ל: ואיפסיקא הילכתא כרבה בארעא דהיכא דקימא תיקום, וכוותיה דרב יוסף בזוזי דהיכא דקימי לוקמו. נקוט האי כללא בידך, דלא אמרינן מה לי לשקר ומהימנינן ליה במאי דקא טעין ואע"ג דלית ליה ראייה אלא במאי דאיכא תותי ידיה ולא מפקינן ליה מיניה, אבל במאי דליכא תותי ידיה וקא בעי לאפוקי מחבריה בלא ראייה אלא במה לי לשקר, לא אמרינן בכי הא מה לי לשקר, דכי אלים מה לי לשקר לקיומי מאי דאיכא בידיה, אבל לאפוקי מחבריה לא אלים, ומשום הכי איפסיקא הילכתא כוותיה דרבה בארעא דהא ארעא תותי ידיה קימא. וכוותיה דרב יוסף בזוזי דהא זוזי לאו תותי ידיה נינהו.

רבה בר שרשו נפק עליה קלא דקא אכיל ארעא דיתמו. אמר ליה רבא אימא לי [אי]זי גופיה דעובדא היכי הוה, אמר ליה האי ארעא משכנתא הות בידי מאבוהון דיתמי, פירוש משכנתא דסורא.

[לג.]: ושלימא לה זימנא, והוה אית לי זוזי אחריני גביה בשטרא, ואמינא אי

מהדרגתה לה לארעא ואמינא דאית לי זוזי אמור רבנן הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה. אנקוט לה להאי משכנתא עד דאכילנא מינה שעור זוזאי ולא יכלי יתמי לאפוקה מינאי עד דאכילנא מינה שיעור זוזי דמיגו דאי בעינא אמינא לקוחה היא בידי מאבוהון דיתמי מהימנא דהא אכילנא שני חזקה באנפי יתמי, כי אמינא נמי דאית לי זוזי גבי אבוכון ונקיטנא לה להאי ארעא עד דאכילנא שעור זוזי מהימנא. אמר ליה לקוחה היא בידי לא מצית אמרת דהא נפק עלה קלא דארעא דיתמי היא. פירוש רבה בר שרשו לא אכלה להאי ארעא בחיי אבוהון דיתמי שני חזקה, דאילו אכלה שני חזקה בחיי אבוהון הוה יכול למיטען לקוחה היא בידי, אלא האי דאכלה שני חזקה לבתר דמית אבוהון הוא דאכלה, ומשום הכי כי איכא עלה קלא דארעא דיתמי היא לא קימא עליהו חזקה דאין מחזיקין בנכסי קטן, מאי טעמא דכיון דידע דקטן לאו בר מחאה הוא איבעי ליה לאיזדהורי בשטריה, והיינו דקאמר ליה לקוחה בידי לא מצית אמרת דהא נפק עלה קלא דארעא דיתמי היא, וחזקה לא קימא לך עלה דהא לא אחזקת בחיי אבוהון אלא לבתר דמית אבוהון הוה דאחזקת בה ואין מחזיקין בנכסי קטן. הלכך זיל אהדרה לארעא ליתמי ולכי גדלי אשתעי דינא בהדיהו, אבל השתא לית לך לאשתעויי דינא בהדיהו דהא תנן אין נזקקין לנכסי יתומים אלא אם כן היתה ריבית אוכלת בהן. והא דאמר ליה לקוחה היא בידי לא מצית אמרת דהא נפק עלה קלא דארעא דיתמי היא, אלא רבה בר שרשו דקא מודה דארעא דיתמי היא לא הוה אמרינן בכי הא לקוחה היא בידי לא מצית אמרת, דכי אמרינן אין מחזיקין בנכסי קטן הני מילי היכא ידיעא דהך ארעא דאבוהון דיתמי היא וקא טעין הוא דזבנה, אבל היכא דלא ידיעא דארעא דיתמי היא אלא איהו הוא דקא מודי דארעא דאבוהון הוה וקא טעין דזבנה מיניה אמרינן בהא מיגו, דאי בעי אמר דהא ארעא דידי הוה מעיקרא ולאו דאבוהון דיתמי מהימן, כי אמר נמי דהא ארעא דאבוהון דיתמי הוה וזבנתה מיניה מהימן ואע"ג דלא אכלה שני חזקה בחיי אבוהון משום דהפה שאסר הוא הפה שהתיר. קריביה דרב אידי בר אבון שכיב ושבק דיקלא. רב אידי בר אבון אמר אנא קריביה, והוה גברא אמר אנא קריביה טפי. אזל רב אידי בר אבון איתי שהדי דאיהו קריב טפי. אתא לקמיה דרב חיסדא אוקמה לדיקלא בידיה. אמר ליה ליהדר לי פירי דאכל מהוהא יומא ועד השתא, אמר זה הוא שאומרינן עליו אדם גדול, אמאי קא סמכת, אהאי, כלומר מאין אתה יודע שאכל וכמה אכל מהודאתו שהודרה שהוא אכלה, הא קאמר דאנא קריבנא טפי וכי אכילנא דידי הוא דאכילנא, והוה ליה הפה שאסר הוא הפה שהתיר. אבי ורבא לא סבירא להו הא דרב חסדא, דכיוון דאודי שאכל הפירות אודי ומיחייב לשלומי, דכי אמרינן הפה שאסר הוא הפה שהתיר הני מילי היכא דקא טעין טענה דמסתברא וליכא עדים דקא מכחשי ליה בטענתיה דאיכא למימר דקושטא קא טעין, אבל הכא דקא טעין טענה דלא מסתברא דהא אתו שהדי ואבחישו ליה ליכא למימר הפה שאסר הוא הפה שהתיר, משום דהתרה דהתיר בה עצמו לאו התרה היא דהא אתו ואבחישו ליה ואיגלאי מילתא דבשיקרא קא טעין, וכיוון דאודי דאכל פירי מחייבינן ליה לשלומי שהרי אסר עצמו ולא התיר אותה.

[לג:] ההוא דאמר ליה לחבריה מאי בעית בהאי ארעא, אמר ליה מינך זבינתה ואכלתה שני חזקה. אזל איתי תרי שהדי דאכלה תרתי שני. אמר רב נחמן הדרא ארעא דהא לא איתי שהדי דאכלה שני חזקה, והדרי פירי דהני תרתי שני דאשהידו בהו שהדי דאכלה, ולא מצי למימר אין אכלי וידי אכלי, דכיון דאיכא למימר דשהדי אשהידו דאכלה תרתי שני ואיהו לית ליה שהדי דאכלה תשלום שני חזקה מוקמינן לה לארעא ופירא דילה בחזקת מארה ואמרינן ליה להאיך זיל אהדרניהו לפירי למארי דארעא דהא לית לך ראייה דזבנתה מיניה. אבל ודאי פירי דאכל בשתא תליתאה לא מחייבינן ליה לאהדורניהו דהא ליכא שהדי דאכילניהו ואיהו קאמר אין אכלי וידי אכלי

ובכי הא אמרינן הפה שאסר הוא הפה שהתיר. **אמר רב זביד ואם טען ואמר לפירות ירדתי נאמן**, כלומר אם טען מתחילה ואמר לפירות ירדתי נאמן, ואע"ג דאיכא שהזיי דאכלה תרתי שנין לא אמרינן בכי הא בחזקת מארי ארעא קיימי ומחייבין ליה להאי לאהדורינהו ניהליה, אלא כיון דלא חציף איניש למיחת לארעא דלא דיליה ולמיכלינדו לפירי כי אמר לפירות הוא דירדתי מהימן. ופירוש לפירות ירדתי כלומר מכר (ממני) [לי] השדה לוכל פירותיו אותן שנים שאכלתי אותה. עד הנה מדברי רבי יוסף הלוי ז"ל.

רחז"ל: האי מאן דנקיט מגלא ותובליא שהן כלי גודדי תמרים, קילאן תובליאו אל חבל אלי יכון פי וסט אלדי יטלע יקטע אל נכל⁶, ואמר איזיל איגזריה לדיקלא דפלניא דזבנה לי מהימן ולא מנעי ליה בי דינא. ואי אזל וגזריה ושקליה ואתא חבריה וטען דלא הזיו דברים מעולם לית ליה עליה אלא שבועת היסת, אבל מקמי דליגזריה אתא מארי דיקלא ואמר לא היו דברים מעולם לא מהימן האי לוקח עד דמיתי ראייה. ושטרא לפירי לא עבדי אינשו. ואי טען ואמר זבנתה ואכלתה שני חזקה ולא אשכח עידי חזקה והדר טען לפירות ירדתי לא מהימן, דכי האי אין טוען וחוזר וטוען.

פירוש **ההוא דחטף נסכא מחבריה**, תבעיה בדינא קמי ר' אמי אמר ליה הב לי נסכא דחטפת מינאי, אמר ליה לא חטפי נסכא מינך. אייתי חד שהדא דחטפה לנסכא מיניה, חייביה ר' אמי שבועה דלא חטפה מיניה להאי נסכא דאשהיד עליה האי סהדא. בתור הכי טען ואמר אין חטפי ודידי חטפי. ועל דא **אמר ר' אמי היכי נדיינו דיני להאי דינא וכול⁷, ואמר ליה ר' אבה** האי דחטף להא נסכא איחייב ליה שבועה דלא חטפי אפומא דחד שהדא, וכיון דהדר ואודי דחטף אינו יכול לישבע אותה שבועה שנתחייב בה ונמצא שדוחה השבועה מעליו שחייבתו התורה, הילכך חייב לשלם.

ההוא דאמר לחבריה מאי בעית בהאי ארעא אמר ליה מינך זבינתה ואכלתה שני חזקה, אתא לקמיה דאבוי איתי חד שהדא דאכלה תלת שנין, סבור רבנן למימוי הינו נסכא דר' אבא, דההוא גברא דחטף נסכא מחבריה ואמר אין חטפי ודידי חטפי.

[לד.] **אמר ר' אמי היכי נדיינו דיני להאי דינא, לימא ליד אהדר נסכא ליכא תרי סהדי דחטף, דאילו הוו תרי סהדי דחטף מיחייבין ליה לאהדורי נסכא ואמרינן ליה בתור הכי חות לדינא במאי דתבעת. ניפטריה לא איפשר הא איכא חד שהדא דחטפיה. לישתבע דעד אחד כי אתא לשבועה הוא דאתא, אימור דאמרינן עד אחד לשבועה הוא דאתא היכא דקא כפר ואתא עד אחד עליה דמשבעין ליה דהא כפר, הכא לא כפר במאי דמשהיד שהדא, שהדא אמר חטף והוא טוען אין חטפי מיהו דידי חטפי, דליכא לאשבועיה דלא חטף דהא הוא מודה דחטפי. ואמר להו ר' אבה הוה מחוייב שבועה בעד אחד ואינו יכול לישבע על מאי דאשהיד שהדא דהא מודה ביה הילכך מהדרי לנסכא, דכיון דאי הוו תרי משהדי דחטפיה ודאי חייב לאהדוריה בעדות עד אחד מתחייב שבועה שהרי שניים מחייבין אותו ממון, וכיון דהוא חייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם. ונוסחאות דכתיב בהו הוה ליה גזלן הכין פרושיה, דאי הוו תרי דחטפיה הוה ליה גזלן וחייב לאהדוריה ועד אחד מחייבו שבועה, ודקא מתמהינן לישתבע, לאו מחמת דגזלן הוא וגזלן לא משביעין ליה אלא מחמת דאודי במאי דשהיד שהדה.**

הכין סבור רבנן קמיה דאבוי, אי הוו תרי סהדי דאכלה שני חזקה מוקמינן לה בידא דלוקח. ליכא שהדי דאכלה שני חזקה מפקין לה מיניה ומהדרין לה למרא. איכא

8. תרגום*: נאמר שתובליא הוא החבל שבקמתי העולה לגדור את התמרים.
* הקטעים בערבית תירגם הרב י. שילת

שהדא חר דאכלה תלת שנין, לישתבע דעד אחד לשבועה, אפילו לא הוה קרקע לא משביעין ליה על מאי דאשהיד שהדא דלא כפר ליה אלא מודה דאכל וטוען אין אכלי ודידי אכלי. אמר להו אבוי לא דמיא לנסכא וכול' אלא אי דמיא לנסכא אחד שהדא ולתרתני שני ולפירי כגון ראובן דתבעיה לשמעון ואמר ליה גולתה לארעאי ואכלתה פירותיה שנתים, ואמר לי שמעון זבנתה לי ולית ליה לשמעון עדי חזקה, דיינא הוא לאהדורי ארעא למרה מכיון דלית ליה עידי חזקה, ופירי משתבע דבזביני אכלתינן דקימא לן הפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואע"ג דמהדר לה לארעא פירי לא מהדר דהא ליכא שהדי דאכל הפירות, ומיגו דיכיל למימר לא אכלי פירי כלל יכיל למימר אכלתינן בזביני ולית עליה אלא שבועה. אבל אי איכא שהדי דאכל פירי תרתין שנין מחייבינן ליה לאהדורי אפילו פירי כרב נחמן דאמר הדרא ארעא והדרי פירי. איתי ראובן חר שהדא דאכל פירי תרתני שנין, אמר שמעון אין אכלי פירי בזביני תרתני שנין דזבינתינהו מינך אכלתינהו, הא הוא דאיכא לדמוייה לדר' אבה דאמר היכי נדייניה דייני להאי דינא, נחייביה לאהדורי פירי ליכא תרי שהדי דאכלינהו, ואי משום דאודי הא טעין ואמר דידי אכלי וכי האי גונא ליתנה הודאה לחיוביה. ניפטריה הא איכא חר שהדא דאכלינהו לפירי תרתני שנין. נחייביה שבועה בעד אחד דאי הוו תרי הוו מחייבי ליה ממונא, כי אמרינן עד אחד לשבועה אתא היכא דקא כפר במאי דמשהיד חר שהדא התם מישתבע דלא היו דברים מעולם, אבל הכא הא קא מודה דאכל אלא טוען דדילי אכלי. עד הנה מדברי רחז"ל. פירוש נסכא בלשון ישמעאל סביכה דהב אופצה⁹.

[לד:]: **ההיא ארבא וכול'**, רבסז"ל: פירוש ספינה דהוו מינצו עלה בי תרי האי אמר דידי היא והאי אמר דידי היא, פירוש ולא היה לאחד מהם עד בה. אתו לבי דינא אמר חר תפשוה עד דמיתניא שהדי דידי היא. לא תפסינן לה אלא שבקינן כל דאלים גבר. והיכא דתפשוה ואזל ולא אשכח שהדי לא מפקינן וכן הילכתא. זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי פירוש בשדה מיירי. אמר רב נחמן כל דאלים גבר. אקשינן מאי שנא משני שטרות היוצאין ביום אחד פירוש שזמנן יום אחד וליכא אלא כדי האחד, [לה:]: **דרב אמר יחלוקו ושמואל אמר שודא דדייני.** ופרקינן התם ליכא למיקם עלה דמילתא לעולם איזה קדם, ואפילו נתברר כי זה נכתב שחרית וזה ערבית אין הקדמה לשעות אלא בירושלים לפיכך דנין ביניהן ופוסקין. הכא איכא למיקם עלה דמילתא. אקשינן ומאי שנא מיהא דתנן בפרק השואל¹⁰ וכן המוכר שפחתו וילדה וכול' דחולקין, ופרקינן. [לה:]: **להאי אית ליה דררא דממונא וכול'**, פירוש כי כספו של זה היתה קודם מכירה וכספו של זה היתה אחר מכירה, אבל הכא אי דמר לא דמר ואי דמר לא דמר.

רבי יוסף הלוי ז"ל: זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי אמר רב נחמן כל דאלים גבר, וכן מחזורתא דהאי דינא, כל מידי דמינצו עליה ביתרי האי אמר דידי היא והאי אמר דידי היא, אי איתיה לההוא מידי בידא דחר מיניהו הא ודאי המוציא מחברו עליו הראיה וזה אינו צריך לפנים ולא לפני לפנים. ואי איתיה לההוא מידי בידא דתרויהו כיון דתרויהו קא נקטי ליה פלגי ליה בשבועה, והיגו דתנן שנים אוחזין בטלית וכול'¹¹, והוא הדין נמי היכא דהאוי ליה ההוא מידי ברשותא דתרויהו. ואי ליתיה לההוא מידי בידא דחר מיניהו, אי ביד שליש ניהו יהא מונח עד שיבוא אליהו, והיגו דתנן¹² שנים שהפקידו אצל אחד זה מנה וזה מאתים זה אומר מאתים שלי וזה אומר מאתים שלי זה

9. תרגום: מטיל זהב או כסף.

10. ב"מ קי.

11. ב"מ ב.

12. ב"מ לו.

נוטל מנה וזה נוטל מנה והשאר יהא מונח עד שיבוא אליהו. ואי לאו ביד שלישי ניהו אלא מירמא הוא דרמי ברשות הרבים, אי נמי ברשותא דליתא לחד מיניהו, אי נמי טענתא דידהו דאיכא למיקם עלה דמילתא ניהי כגון זה אומר שלי היא וזה אומר שלי היא אי נמי זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי דאיפשר דאתו שהדי ואמרו כחד מיניהו, כיון דאיכא למיקם עלה דמילתא לא פלגינן לה בהדיהו אלא כל דאלים גבר והוי אירך המוציא מחברו עליו הראיה. ואי ליכא למיקם עלה דמילתא כגון דהוי ליה ההוא מידי דמסתפק ליה מעיקרא דהוה ליה ממון המוטל בספק, היכא דאיכא דררא דממונא ביניהו כגון המחליף פרה בחמור וילדה וכולי יחלוקו, והיכא דליכא ביניהו דררא דממונא כגון שני שטרות היוצאין ביום אחד שודא דדייני כשמואל דקיימא לן הלכתא כשמואל בדיני. והני מילי היכא דתרויהו קא אמרי שמא אי נמי בריא, אבל היכא דחד מיניהו קאמר שמא ואיך קאמר בריא, כיון דההוא מידי לאו ברשותא דחד מיניהו הוא מוקמינן ליה ברשותא דההוא דקאמר בריא והוי אירך המוציא מחבירו, דקיימא לן בריא ושמא בריא עדיף. והאי דאמרינן דהיכא דהוי ליה ההוא מידי ברשות הרבים אי נמי ברשותא דליתא לחד מיניהו ותרויהו קאמרי בריא יחלוקו הני מילי היכא דליכא למימר בההוא מידי אוקמיה אחזקה דמריה קמא, אבל היכא דאיכא למימר הכי כגון המחליף פרה בחמור וילדה וכן המוכר שפחתו וילדה, כיון דתרויהו קאמרי בריא מוקמינן ליה אחזקה דמריה והוי אירך המוציא מחברו עליו הראיה כדמברר בפרק השואל¹³ הלכת המחליף פרה בחמור. עד הנה מדברי רבי יוסף הלוי ז"ל.

ההיא ארבא וכו' פירוש בלשון ישמעאל אדא קאל אחדהמא תפסוה עד דמייטינא שהדי לא יקבל מנה לאן חכמהא כל דאלים גבד פנקול לים נמכנך מן תתקיפהא אנמא יאכדהא אלאן מן דאלים ואן כאן לך טהיר אחצרה¹⁴.

שודא דדייני. רשצז"ל: שדין שאינו בראיית עדים ולא בשבועה אלא שבלב הדיין נוטה לזכות ולחייב, כגון הנך דכתובות דההוא דאמר נכסיי לטוביה ואתו תרי טוביה ואמרי שודא דדייני למי שהדיין רואה שהוא ראוי לתת לו במתנה, אי נמי לשני שטרות של מכר שנכתבו ביום אחד ואין ידוע למי מסר המוכר שטרו תחלה אמרינן התם שודא דדייני. ושודא לשון השלכה כד מתרגמינן ירה בים שדי בימא.

פירוש אחר, **שודא דדייני** ברשותא דדייני שיתנו למי שדעתן נוטה שהוא זכאי. **דררא דממונא** פירוש כי למוכר היתה תחלה שגידלה וקנאה בממונו, וללוקח נמי שלקחה מן המוכר בממונו וכספו של זה היתה קודם מכירה וכספו של זה היתה אחר מכירה.

[לה:] **חזקתן שלש שנים מיום ליום. רבסז"ל:** חזקתן שלש שנים מיום ליום כדמפרש לעילא. שדה הבעל חזקתה שלש שנים מיום ליום, פירוש דאין דרך בני אדם שיעמדו בשדה הבעל אלא שעת חריש וקציר. **אמר רבא** אם החזיק ראובן בשדה שמעון ובא שמעון ועבר לו בה שום עבודה ואפילו **אידילי ליה צנא דפירי לאלתר הויה חזקה. ואי טעין ראובן ואמר לפירות הורדתיו טענתיה טענה. הני מילי דטענתיה טענה בתוך שלש שנים, אבל לאחר שלש לא דהוה ליה למחויי.** ואע"ג דלא מצי אמור פלוני גולנא הוא ותבענא ליה בדינא, אפילו הכי כי קא מודע דלפירי אחתיה הויה מחאה, **דאי לא תימא הכי וכו'.**

אמר רב יהודה אמר רב ישראל הבא מחמת גוי וכו', פירוש גוי שהחזיק בשדה ישראל ואכלה שני חזקה לא קני לה, מאי טעמא דחזקה בעיא טענה, ישראל דבר אמונה הוא טענתיה טענה, גוי דכתיב ביה אשר פיהם דבר שוא וגומ' אין טענתו טענה. הילכך

13. ב"מ ק.

14. תרגום: אם אמר אחד מהם תפסוה עד דמייטינא שהדי - לא יקובל ממנו, לפי שדינה כל דאלים גבר, ונאמר: לא נאפשר לך לתופסה, אלא יקחנה עתה מאן דאלים, ואם יש לך עוזר - הביאהו.

לית ליה חזקה. והשתא היכא דאמר ליה ראובן לשמעון מאי בעית בהאי ארעא אמר ליה מפלוני גוי זבנתה ואכלתה שני חזקה, כיון דלית ליה שטרא דזבנה ראובן לגוי מסלקינן ליה לשמעון והדר ליה קמי גוי.

[לה:] **אמר ר' אבא ואי אמר שמעון לדידי אמר גוי דמראובן זבינתה מהימן ולא מסלקינן ליה.** ואקשינן ליה **מי איכא מידי דאילו קאי ואמר לא מהימן וכי אמר ישראל משמיה יהא מהימן.** אלא הכי קאמר ר' אבא אם טען שמעון לפני מכרה ראובן לגוי מהימן מיגו דאי בעי אמר אנא קניתייה מינך. יש אומרים על כן אין לגוי דין חזקה מפני שאינה בדיניהם.

מגלא ותובליא פירוש אלה ג'ני אלה תמר¹⁵.

ואמר רב יהודה אמר רב האי מאן דאחזיק מגודא דארדי ולבר פירוש ארדי חיות, ס"א ערודי. דרך העולם מי שיש לו שדה סמוכה ליער מרחיק משפת היער ארבע אמות ועושה מחיצה ומשליך באותו מקום מקצת זרעונים שיתעסקו בהן החיות היוצאות מן היער ולא יפסידו שדהו. ועכשיו אם בא אדם והחזיק באותו מקום ואכלו שני חזקה לא קנאו, מאי טעמא דמצי אמר על כן לא מחיתי כי לא היה לי במקום צורך כי כל הנזרע שם החיות אוכלות אותו.

ואמר רב יהודה אמר רב אכלה ערלה הרי זו חזקה, פירוש כגון שאכלה שנה ראשונה ערלה ושתי שנים כראוי היא חזקה. **תניא נמי הכי אכלה ערלה שביעית וכלאים הרי זו חזקה,** פירוש כגון כרם זרע בו תבואה אי נמי שדה זרעה כלאים. ואיכא דמוקמי ערלה בכל השלש שנים ולא חיישי.

אמר רב יוסף אכלה שחת לא הויא חזקה, פירוש בכל שנה היה אוכלה שחת שלא היה ממתין עד שיגמר הפרי, **לא הויא חזקה,** פירוש מפני שלא ימצא בשדה עת קציר כראוי ויוכל לטעון בעל השדה לא ראיתי בה אדם. ואם אותה שדה עומדת **בצואר מחוזא** שדרכן לקצור השחת לבהמתן וכל זריעתן (לאחת) [לשחת] היא הויא חזקה. **אמר רב נחמן תפתיחא לא הויא חזקה,** פירוש הבקעים שמתבקעת הארץ ומתפתחת ממי המטר, אם השליך לשם זרע וצמח וקצרו לא הויא חזקה דהא לא משתכח התם שעת חריש.

ארעא דלא מרוחא מרה אלא מאי דזרע חצידי אי זרע כורא חצידי כורא, לית בה חזקה דמצי אמר כיוון דלא מרוחא לן מידי לא משגחינן בה, דקימא לן כל מה דלא רווח מחזיק לא הויה חזקה.

דבי ריש גלותא לא מחזקי דבני אדם מתיראין מהן ואין ממחין עליהן אע"ג דאכלי שני חזקה לא קנו אלא בשטרא. וכן אי אחזיק איניש בארעיהו ואכלה שני חזקה לא קני דמשום עותריהו ונדבותיהו מרווחי בני אינשא במישבק ארעיהו להו.

פיסקא. **והעבדים קושיא אמאי אתייה הכא,** דסבירא לן דמקמי הך דפסקינן שלש שנים אתרה. אקשינן **עבדים יש להן חזקה והאמר ריש לקיש הגודרות אין להן חזקה,** פירוש כל דבר שמתגורר ונעתק בלא מעתיק אין להן חזקה דאיכא למימר מנפשגה הוא דקא אזיל. **אמר רבא אין להם חזקה לאלתר אבל יש להן חזקה לשלש שנים.** **אמר רבא עבד קטן המוטל בעריסה שאינו יכול להתגורר ולא להידחות,** המחזיק בו **הויא חזקה לאלתר.** אמרינן פשיטא ומהדרינן **לא צריכה דאית ליה אימא, מהו דתימא אימיה עיילתיה ואינשיתיה קמ"ל.** הנהו עיזי דעלו לרשותא דההוא גברא **אבלו חושלי,** פירוש שעורים מקולפין. תפסינהו **וטעיין דקא אכלי ליה טובא** דשן ברשות הניזק האוי. **אמר אבוה דשמואל יכול לטעון עד כדי דמיהו של עזים,** פירוש מיגו

15. תרגום: כלי איסוף תמרים.

דיכיל למימר לקוחין הן בידי מצי למטען כדי דמיהו. אקשינן דהא לא מצי למיטען לקוחין הן בידי דאמר ריש לקיש הגודרות אין להן חזקה. ושנינן שאני עיזי דמסינן לרועה ואין יכולין להשמט. אקשינן והא איכא צפרא שהולכין לבדם לפתח העיר וחוזרין לבדם לבתיהון בפניא ופרקינן בנהר דעא שכחי טייעי ומידא לידא משלמי להו. עד הנה מדברי רבסז"ל.

[לה:] רחז"ל: חזקתן שלש שנים מיום ליום, אמר רבה ואי דלי ליה צנא דפירי מאלתר הויה חזקה. פירוש אי איכא שהדי דיהב ליה לוקח למרי ארעא צנא דפירי דורין להוליכה לביתו נתברר שאכילת הפירות הלוקח דידיה אכיל ומדידה יהיב ליה למוכר גופה דארעא, ומיד הויה חזקה ולא מצי מרי דארעא למיטען דלא זבני. ואי טען מארי ארעא ואמר פירי דההיא שתא זביני ליה ולא גופה דארעא, נאמן. והני ממלי כי הוא נאמן בתוך שלש שנים, אבל אם החזיק הקונה ואכל הקרקע שלש שנים בשופי ובא בעל הקרקע אחר שלש שנים וטען שלא הורדתיו אלא לפירות אינו נאמן, נשום דאמרינן ליה אי הכי כדקאמרת הוה לך למחויי כדאמר ליה רב אשי לאמימר במשכנתא דסורא. ואי מיחה בתוך שלש נחת החזקה, ואי לא מיחה כיון דהוה ליה למחויי ולא מיחה איהו הוא דאפסיד נפשיה.

אמר רב יהודה אמר רב ישראל הבא מחמת גוי הרי הוא כגוי כולו. פירוש שדה ידועה לישראל ביד גוי והגוי טוען שקנאה מישראל ואזל ישראל וקנאה מההוא גוי, אע"ג דאכלה ההוא גוי ובתריה דגוי ההוא ישראל דזבנה מיניה טפי משני חזקה לא הוי חזקה, אלא אתי מארי דארעא ומפיק לה להא ארעא מידיה דישאל וישאל לזייל ליתבע לגוי דזבן מיניה, דאיהו הוא דאפסיד נפשיה דלא הוה ליה למיזבן ארעא דישאל מגוי עד דיימא ליה הב לי שטרא דזביני דזבנת לה מישראל, דדין חזקה לית ליה לגוי ולכל מאן דאתי מחמתיה דגוי לית ליה חזקה נמי.

[לו:] ואי טעין ישראל ואמר יהב לי ההוא גוי שטר זביני דזבנה מינך ואיזדהרי ביה וכיון דעברי שני חזקה תוב לא איזדהרי ביה ואירכס לי מהימן, דדאמי למאן דאמרו ליה קמאי דידי זבנה ההוא גוי מינך דאסיקנה מהימן מיגו דאי בעי אמר ליה מינך זגינתה ואכלתה שני חזקה.

וכן הא דאמר מאן דאחזיק מן גודא דארדי ולבר לא הויה חזקה. פירוש ארדי חיות שבאות ואוכלות הזרעים שבקצות השדות, ויש שעושין קירות וגודרין וזשדה ומניחין קרקע חוץ לקיר מעט ומשליכין שם זרע ומה שצומח באות החיות ואוכלות אותן ואינם נכנסות בשדה, עכשיו אם בא אדם והחזיק באותו הקרקע שחוץ לגדר אינה חזקה דיכיל למימר כיון דכל מה דזריע בההוא קרקע ארדי אכלי ליה לא אנפת לי עלה לפיכך לא הויה חזקה.

אמר רב יוסף אכלה שחת דלית הוא גמר פירא לא הוי חזקה, דקיימא לן כל היכא דלית ליה רווחא לא הוי חזקה כגון אפיק כורא ועייל כורא כיון דלית ליה רווחא לא הוי חזקה. ואי קאי האי שחת בצואר מחווא ושכחי התם בני חילא וזבני להאי שחת לסוסיים ולרכש כיון דאית ליה הנאה הויה חזקה.

אכלה ערלה שביעית וכלאים הרי זו חזקה. פירוש תפתיחא שדה שלא חרש אותה אלא הוגשמה ונשבה הרוח וזרח השמש ונתבקעה כגון פתחי חרישה וזרע בה, כגון זה אינה חזקה. דבר אחר: פסוקי נברא דדיקלא. **דבי ריש גלותא לא מחזקי דבני אדם מתיראין מהן ואין מוסרין עליהן מחאה לפיכך אין מחזיקין הם כשאוכלין שדות של בני אדם ואין קונין בחזקה אלא בשטר.** וכן לא מחזיקין בהו שמוותרין ומניחין בני אדם לדור בבתיהם ולאכל שדותיהם כמה שנים בדרך נדיבות.

והעבדים יש להן חזקה שלש שנים, ומקשינן **והאמר ריש לקיש הגודרות אין להם חזקה,** פירוש כל דבר המהלך בדרכים ובשווקים שיתכן לומר מעצמו נכנס או אתה

הכנסתו לביתך והחזקת בו אין לו חזקה, והעבדים מהלכין הם בכל מקום היאך יש להן חזקה. ושנינן הא דאמר ריש לקיש אין להן חזקה לאלתר וזה ששנינו יש להן חזקה לאחר שלש שנים, דאמרינן כיון שמשמש לזה שלש שנים והניחו בעליו ולא מיהא הרי זה קנאו בחזקה. וקטן עבד כנעני המוטל בעריסה שאינו מהלך כלל והחזיק בו אחר וטוען שמכרוהו לו בעליו קנאו לאלתר, ואינו צריך שלש שנים שהרי אינו מגדר ומהלך וכשאר מטלטלין דמי דמאן דמחזיק ביה אי טעין ואמר לקוח הוא בידי מהימן, דהא בהדיא גרסינן בהאשה נקנית¹⁶ תנן עבד כנעני נקנה בחזקה ואמר רב אשי עבד כנעני קטן כבהמה דמי. והני מילי כבהמה דאינה עשויה להשאיל ולהשכיר. ואע"ג דאיכא למימר אימיה דהאי עבד קטן עיילתיה בביתיה דהאי ואנשיתיה תמן לא חישינן אלא קנאו לאלתר. הנהו עיזי דאכלן חושלא בנהר דעא אתא מארי חושלא וקא טעין טובא, פירוש עזים נכנסו בשדה ורעו אותה, וקימא לן שן מועדת היא לעולם וברשות הניזק נוק שלם משלם, ואין עדים מעידים מה אכלו מתבואת השדה מעט או הרבה ובעל השדה טוען כי הרבה אכלו יתר מכדי דמיהן של עזים הללו ודן אבוה דשמואל שאין יכול לטעון שאכלו מן החושלא אלא עד כדי דמי העזים, מאי טעמא מיגו דיכיל למימר בעל השדה לקוחין הן בידי ומהימן כי אמר אכלו לי חושלא כך וכך מהימן, והני מילי עד כדי דמיהם כשיעור מה דיכיל למימר לקוחין הן בידי ומהימן, וקימא לן מאי מהימן מהימן בשבועה. ומקשינן והא עיזי גודרות הן ואמר ריש לקיש הגודרות אין להן חזקה, וכשם שאינו יכול לומר לקוחין הן בידי הם הכי אינו יכול לטעון דאכלי חושלא. ומפרקינן שאני עיזי דאע"ג דגודרות נינהו מסירי לרועה הם ואין אדם יכול להחזיק בהן בדרך לפיכך יש להן חזקה. ומקשינן והא איכא צפרא ופניא שמנהגם הבעלים מוציאין אותם מבתיהם והן הולכות לבדם בלא שומר לבית הרועה ומוליכין הרועה במרעה כל היום, לעת ערב מגיעם הרועה עד שער העיר ומניחם בשער העיר וכל אחת ואחת הולכות לבית בעליהן, ופרקינן שאני נהר דעא כיון דאית בה טייעי דשקלי בהמות דאזלי בלא שומר לא שבקי להו כלל, אלא בבקר הבעלים מוליכין בהמתם אל בית הרועה ומשלימין אותם ביד הרועה וכן הרועה בערב מביאן לבית בעליהן ומשלימין ביד בעליהן, לפיכך מי שבידו הבהמה וטוען לקוחה היא בידי נאמן. עד הנה מדברי רחז"ל.

מתניתין ר' ישמעאל אומר שלשה חדשים בראשונה וכול' רבי משה נר"ו ברי' דרבי' מימון ז"ל (מכאן נכתב פירוש המשנה לרמב"ם בערבית, לכן הבאנו את תרגומו של הרב קפאח): שמונה עשר חדש רצופים, וכן ארבע עשר חדש לדעת ר' עקיבה, וטעמם בזה שיעור שיאכל שלש תבואות, ר' ישמעאל אומר תבואת הקטניות ולא תהיה בפחות משלשה חדשים. ור' עקיבה אומר ואפילו תבואת ירקות וזו תהיה בשלושים יום. ואמרו אבל בשדה האילן כלומר שדה שיש בה עם הזרעים אילן, הרי שאם אסף את תבואתו כאילו אכל כל השדה תבואת חיטים, וכן אם מסק את זיתיו מאותה השדה עצמה הרי כאילו אכל כל השדה יבול זיתים, וכן אם כנס את קיצו כאילו אכלה כולה יבול תאנים וענבים ונתקיימה בידו החזקה בשדה זו שאכל ממנה שלש תבואות ואע"פ שזה בשנה אחת. וזוהי דעת ר' ישמעאל ור' עקיבה, והלכה בזה עד שיאכל שלש תבואות ממין אחד. ואין הלכה כר' ישמעאל, ולא כר' עקיבה, אלא כמו שקדם שלש שנים.

רחז"ל: וקימא לן דלית הילכתא כר' ישמעאל ור' עקיבה אלא כסתמא דמתניתין דקתני חזקתן שלש שנים מיום ליום, פירוש אלא צריך לאכלה שלשה פירות גמורין בשלש

16. קידושין כ"ב:

17. הושע י, יב

שנינו. ואע"ג דלית הלכתא כוותיהו מפרשינן טעמיהו ואמרינן **לימא ניר איכא ביניהו**, פירוש ניר חרישה כדכתיב ניר[ו] לכם ניר¹⁷. דאמרינן מכדי תרויהו לא בעו שלש שנים שלמות אמאי תאני ר' ישמעאל שלשה חדשים ור' עקיבא תני חדש.

[לז:] ואסיקנה ניר דכולי עלמא לא הוי חזקה **אלא פירא רבה ופירא זוטא איכא ביניהו**. פירא רבה כגון קישואין ודילועין וכיוצא בהן, פירא זוטא ירקות. ר' ישמעאל סבר אי אכלה אפילו קישואין ודילועין דגמר פירא לשלשה חדשים הויא חזקה, פזות מהכי לא הויא חזקה. ור' עקיבא סבר אפילו לא אכלה אלא בגן ירק דגמר פירא דיזייה בחדש בלבד הויא חזקה. ודכולי עלמא חרישה לא הויא חזקה, ושאר השמועה פשוטה היא. ואע"ג דחרישה בנכסי הגר קנה בנכסי חבירו לא הויא חזקה כדבענן למימר לקמן. הא דאמר רב **אבל חכמים אומרים שלש שנים מיום ליום**. והא דאמר **שמואל אבל חכמים אומרים עד שיגדור שלש גדירות וימסוק שלש מסיקות ויבצור שלש בצירות**, מאי ביניהו ואסקה אביי דקל נעורה **איכא ביניהו**, פירוש דקל נעורה זקל המשיר פירותיו קודם גמירתן מלשון גם חצני נערת¹⁸. לדברי שמואל דאמר בענן שלש גדירות לא הויא חזקה דהא לא גדר. לרב דאמר בענן שלש שנים הרי הוא מחזיק בו שלש שנים הויא חזקה. דבר אחר, דקל נעורה דיופרין שעושה פירות שני פעמים בשנה. לשמואל דאמר בענן שלש גדירות בשנה וחצי הויא חזקה דקא גדר שלש גדירות. לרב לא הויא חזקה עד דאכיל ליה שלש שנים.

אמור אביי מדר' ישמעאל דאמר בשדה האילן כנס את תבואתו מסק את זיתיו כנס את קיצו הרי אלו שלש שנים **נשמע לרבנן**, דאפילו רבנן עד כאן לא פליגי עליה אלא דתבואה לא הויא חזקה לזתים, אבל זתים לזתים כגון הא דתניא מכר לו שלשים אילנות כל בית האילנות שנטועים עשרה בבית סאה אכל עשרה בשנה זו ועשרה בשנה אחרת ועשרה בשנה שלישית הרי זו חזקה דהני הוו חזקה להני והני הוו חזקה להני.

[לז:] **והני מילי דהני עשרין לא אפיק פיר'** כגון בנות שוח שאין פירותיהן נגמרין עד שלש שנים **אבל אי אפיקו הני שלשים אילנות כולוהו פירי ולא אכל אלא עשרה מיניהו** לא הוו הני עשרה חזקה לעשרים. וזה שאמרנו אכל עשרה בשנה זו ועשרה בשנה אחרת הויא חזקה **והוא דבזוי בזוי**, פירוש מבוקעות שורה בתוך שורה שנמצא אוכל כל שנה עשרה מכלל השלשים, אבל אם היו שלש שורות בכל שורה עשרה ואכלם בכל שנה שורה אחת אינה חזקה ואע"פ ששאר שתי השורות לא הוציאו פירות. זה החזיק בקרקע וזה החזיק באילנות, כגון שקנו שמעון [ו]ראובן מלוי שדה ואילנות, זה החזיק בקרקע וזה החזיק באילנות. קימא לן כרב פפא דאמר זה קנה אילנות וחצי קרקע וזה קנה חצי קרקע.

[לז:] **פירוש רצופין** קרובין נטועין זה בצד זה כלומר מעורבין זה בזה בפחות פזות מארבע אמות, לאו בית האילן הוא ולעקירה הן עומדין הולכך אין לו קרקע. עד הנה מדברי רחז"ל.

[לז:] **רבי יוסף הלוי ז"ל: אמר ר' ישמעאל במה דברים אמורים בשדה הלכן, אבל בשדה האילן כנס את תבואתו ומסק את זיתיו וכנס את קיצו הרי אלו שלש שנים**. פירוש שדה האילן כגון שנטועין ממתע עשרה לבית סאה דהא ודאי מיקרי שדה אילן ומצטרפין זה עם זה וכאילו אילן אחד הוא חשוב, ומשום הכי חד פירא מיניהו הוי חזקה לכולוהו. אבל אם היו נטועין פחות מעשרה לבית סאה אין מצטרפין זה לזה לפי שכולן אחד אחד בפני עצמו הן חשובין ולא האוי פירא דהאי חזקה להאי. **אמור אביי מדר' ישמעאל נשמע נמי לרבנן** שאם היו לו שלשים אילנות בתוך שלש סאין שהוא

18. בחמיה ה, יג.

ממטע עשרה לבית סאה דהוה ליה שדה אילן וכולן שם אחד יש לו, אבל אם אכל עשרה בשנה זו ועשרה בשנה זו ועשרה בשנה זו כאילו אכלן כולן שלש שנים הוא חשוב, שהרי כולן כאילן אחד הן חשובין וכיון שאכל מקצתן כאילו אכלן כולן.

[לז:] **לאו מי אמר ר' ישמעאל חד פירא הוי חזקה לכולהו, הכא נמי הני הוו חזקה להני והני הוו חזקה להני** דהא כאילן אחד הם חשובין כולם. דעד כאן לא פליגי רבנן עליה דר' ישמעאל אלא בתבואה וזיתים וקיץ דכיון דתלתה מיני נינהו לא האוי האי חזקה להאי אבל עשרה אילנות דכיון דכולהו חד מינא נינהו הני הוו חזקה להני והני הוו חזקה להני. **והוא דבזי בזויי** פירוש כלומר כשאכל עשרה מהן בכל שנה לא אכלן העשרה כולן ממקום אחד אלא מפוזרין אכלן מיכן אחד ומיכן אחד דהוה ליה כמי שאכלן כולן, שאילו אכלן ממקום אחד לא היה מחזיק בשאר האילנות דלא שיכי הני בהני, השתא דאכלן להני עשרה מפוזרין כוליהי שיכי בהדאדי וכמאן דאכל להי כוליהי דאמי. **והני מילי דלא אפוק הנך אילני אחריני פירי, אבל אפוק ולא אכיל** אלא הני עשרה בלחוד כיון דהוה להו פירי ולא אכלינהו לא הויא חזקה.

זה מחזיק באילנות וזה מחזיק בקרקע, כלומר שנים שקנו מאחד זה קנה אילנות וזה קנה הקרקע שהאילנות עומדין בתוכה, זה קנה הקרקע וזה קנה האילנות בלי קרקע. מתקיף ליה רב פפא **וכי אין לו לבעל אילנות בקרקע כלום לימא ליה עקור אילנך שקול וזיל. אלא אמר רב פפא זה קנה אילנות וחצי קרקע וזה קנה חצי קרקע**. וזה שאמר רב פפא חצי קרקע אינו חצי קרקע ממש אלא חלק בקרקע הוא שקנה כפי האילנות וחוצ' לאילנות כמלא אורה וסלו.

[לז:] **אמרי נהר דעאי אכלן רצופין**, פירוש אם היו אילנות אילו רצופין כגון שאין בין אילן לאילן כבי עבודת אילן שהיא שלשה אילנות לבית סאה, ואם היו נטועין כגון שלא היו נטועין ממטע עשרה לבית סאה אינה חזקה, לפי שאילנות אילו סופן ליבש, ויש לו לבעל הקרקע לומר האי דלא מחאיי משום דאמינא כיון דרצופין נינהו ולא כלום נינהו הא סופן ליבש ולית בהו הנאה. וכיון דאינה חזקה אין לו בקרקע כלום. **מתקיף ליה רבא אלא מעתה אספסתא** שהיא ירק במאי קאני לה, כלומר הנה האספסתא אינו אלא הנאת שעה ואפילו הכי כי אכיל לה לארעא באספסתא קאני לה, ולא יהו אילנות אילו כאספסתא, שאילנות אילו אע"פ שסופן ליבש מכל מקום הנאת שעה יש בהן שהרי אכלן שלש שנים ואמאי לא קאני ליה לקרקע באכילתן כמו שקנה אותו אילו זרע בו אספסתא ואכלה שאספסתא נמי אינו עומד שם לעולם אלא הנאת שעה בלחוד היא שיש בו וכשאוכל הפירות ייבש העיקר כמו אילנות אילו. **אלא אמר רבא הכי איתמר מכרן לאילנות רצופין** כגון שאין בין זה לזה כדי עבודת אילן **אין להן קרקע**, שכיון שסופן ליבש כעצים בעלמא הן. והאי מימרא דרבא אוקימנא **כתנאיי, דתניא כרם שהוא נטוע על פחות פחות מארבע אמות אינו כרם**. ר' שמעון **אומר כרם רואין את האמצעיות כאילו אינן**. רבא כתנא קמא ור' שמעון פליג עליה ואמר אע"ג דרצופין נינהו אית להו קרקע ורואין את האמצעיות כאילו אינן. עד הנה מדברי רבי יוסף הלוי ז"ל.

[לז:] **מאי טעמא, מימר אמר כל שיבי דכרבאבא ליעלו בה**, פירוש דאמר הנח לו שיטרח כי זה להנאתי הוא טורח ואינו מועיל לו כלום שאחר שיתרוש אותה אוציאה מידו, מי יתן כל בני אדם יעשו כן כי ריוח הוא לי. **כל שיבי דכרבא ליעלו בה** פירוש חודה של מחרישה יכנס בה.

לבע"ג הערוך ז"ל: ובריש גמרא דפרק ביצד צולין וניתי של דקל כיון דאית ביה שיבי מפיק מיא. פירוש חרותות כמו שורות יש בעץ.

לגאון ז"ל: פי כתאב אל ביוע פרק מ' ואלוצף אל סאבע אן יכון דואל יד קר אסתעמל דלך אל עקאר פי מא לה פיה מנפעה אעני לדי אל יד פאן כאן לם ינתפעהו

במא עמל פי אל עקאר ואנמא יחסן בה אל עקאר ויג'וד בה לם יתבת חג'תה פיה באל
חזקה לקולה נר אינה חזקה¹⁹.

19. לגאון ז"ל בספר [המקח ו]הממכר פרק מ': והענין השביעי שיהיה המחזיק משתמש בזו הקרקע במה
שיש לו בו תועלת, רצוני לומר: למחזיק, ואם לא תהיה לו תועלת במה שעשה בקרקע, ואינו אלא
משביח את הקרקע ומטייבה - לא תזקיים טענתו בה בחזקה, לאמר (כמו שאמר, מי שאמר בגמי):
נר אינה חזקה.